

УДК 351.84:35.072.2:342.5

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3\(5\)-80-88](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3(5)-80-88)

Демченко Володимир Миколайович,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет, 73000, Херсон, Бериславське шосе, 24, (0552) 326909, d.vovchuk@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1841-7798

ЗАХИСТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ: ЮРИСЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті визначено чинники, які створюють безпосередню загрозу для української державності через порушення законів української мови. Це російськомовність юристів, зайве стильове маркування, звикання до помилкових форм, тиражування помилок і можлива кодифікація помилкової форми в державних правових документах. Визначено шлях такої небезпечної кодифікації: вчені-юристи активно використовують певну форму в зрозумілому для них калькованому варіанті. Практики-юристи чи викладачі-юристи сприймають цю форму без заперечень, причому незалежно від того, носії вони російської чи української мови як першої. На повсякденному рівні після численних публічних повторень помилкової форми вона стає кодифікованою, оскільки вживається в найвищих актах держави. З іншого боку, простий громадянин бачить, що українська лексика дуже близька до його мовлення, переповненого російськими елементами, поступово втрачає відчуття національної ідентичності. А це вже є метою ідеологів імперії, які планували зближення націй і утворення загального радянського народу, через що українська мова взагалі стане не потрібною.

Саме тому зміна українських термінів на російські, написання таких слів неправильно на морфологічному чи семантичному рівні загрожує українській державності. І навпаки – виправлення такої ситуації, уникнення російських кальок і заміна їх на українські відповідники не лише очищує державну мову від зайвих іншомовних нашарувань і помилок, але й звільнює українську культуру загалом від колоніальних рудиментів, допомагаючи перемогти в актуальній сьогодні гібридній війні.

Сформульовано тезу про те, що шлях від помилкової форми слова до правильної є шляхом до національної ідентичності. Завдяки цьому можливо побудувати справді незалежну країну та міцну й стабільну унітарну державу. Це має провідне значення в контексті сучасних подій в Україні.

Ключові слова: українська мова, російськомовні кальки, тиражування помилок, національна ідентичність, правові документи.

Demchenko Volodymyr Mykolayovych,

candidate of Philological Sciences, docent, Associate Professor of the Department of Public Administration and Local Self-Government, Kherson National Technical University, 73000, Kherson, Beryslavske Highway, 24, (0552) 326909, d.vovchuk@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1841-7798

PROTECTION OF THE STATE LANGUAGE: THE JURISLINGUISTIC ASPECT

Abstract. The article identifies factors that create a direct threat to Ukrainian statehood by violating the Ukrainian language's laws. This is Russian-speaking lawyers, unnecessary style marking, getting used to false forms, duplication of errors and possible codification of the false form in state legal documents. The path of such dangerous codification has been determined: scientists-lawyers actively use a certain form in a comprehensible version for them. Practitioners-lawyers or professors-lawyers take this form without objection, regardless of whether they are native speakers of Russian or Ukrainian as the first. At the daily level, after numerous public repetitions of the false form, it becomes codified as it is used in the highest state acts. On the other side, the common citizen sees that the Ukrainian vocabulary is very close to its language, overflowing with Russian elements, gradually losing its sense of national identity. And this is already the purpose of the empire ideologues, which planned to bring nations closer together and form a common Soviet people, which made Ukrainian language unnecessary at all.

That is why the change of Ukrainian terms into Russian, spelling such words incorrectly at the morphological or semantic level threatens the Ukrainian statehood. Conversely – remedying this situation, avoiding Russian tracing and replacing them with Ukrainian counterparts not only cleanses the state language of unnecessary foreign languages and mistakes, but also frees Ukrainian culture from colonial vestiges altogether, helping to win the current hybrid war.

The thesis has been formulated that the path from the false word form to the correct one is the path to national identity. This makes it possible to build a really independent country and a strong and stable unitary state. This is of paramount importance in the context of current events in Ukraine.

Keywords: Ukrainian language, Russian-speaking tracing, duplication of errors, national identity, law documents.

Постановка проблеми. В умовах актуального «гібридного» протистояння сусідній Росії (зокрема інформаційного та загалом культурного), що зумовлено багатомовними імперськими орієнтаціями останньої (тобто коли весь довколишній геополітичний простір є постійним об'єктом зазіхання), Українська держава мусить захищати головні свої цінності, серед яких провідною є національна мова. Проаналізувавши об'єкти гуманітарної сфери державної / національної безпеки, бачимо їх безпосередню пов'язаність з українською мовою. І якщо освіта, наука чи культура є власне гуманітарними сферами, що впливають на свідомість громадян, то право стосується всіх державних інституцій, оскільки на його основі створюються закони й інші державні правові документи. Відповідно саме мова права безпосередньо обслуговує весь державний організм.

Ще у 90-ті роки минулого століття О. Юрчук (сьогодні відома українська вчена-юристка) писала про так званий «мовний нігілізм» тогочасних законотворців [1], що було зумовлено російськомовною природою більшості авторів-правників, які, звичайно, були орієнтовані на збереження зручних для них мовних форм у праві. Ці автори залишали в кодексах (зауважте – перших власне українських правових документах) російськомовні кальки виручка, зговір, договір, підлог, заложенники, спір та ін. Зрозуміло, що логічно та виручка означатиме «рятувати когось» – руками (навіть у російській мові існує сполука «прийти на выруч-

ку»), а в економічному контексті її все ж таки не «виручиш», а «виторгуєш», і тому потрібен виторг. Навіть для росіянина (чи носія російської мови як функціонально першої) виторг є цілком зрозумілим словом. Ми тепер бачимо, що потрібно було не дратувати російськомовних громадян – на той час значну частку електорату – якимись радикальними змінами в національній політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою. Учені звертали увагу на помилковість означених вище калькованих форм у структурі української мови, однак потрібною активністю це не відзначалося. Можемо назвати соціолінгвістичні праці Л. Мацько, Г. Мацюк чи О. Тараненка та термінологічні С. Караванського й А. Венцовського, просвітницьку діяльність К. Городенської та О. Пономарева, які намагаються боротися з російськомовними кальками, що не одне століття засмічують українську мову. З протилежного боку головним аргументом російськомовних учених-юристів (коло яких від 90-х років істотно поповнювалося колишніми міліціонерами та суддями – людьми, що переважно скомпрометували себе під час подій першого та другого майданів) проти власне українських замінників на кшталт виторг, змова, угода, підробка, заручники, суперечка (також відгук замість відзив, доручення замість довіреність та ін.) був стилістичний: мовляв, ці слова не наукові, а розмовні. Проте думається, що це було (і є, на жаль) суб'єктивне ставлення

юристів, які в такому разі самі ставали порушниками законів (! – моя емоція – В.Д.) – але вже мовних.

Формулювання цілей (мети) статті. Означене вище явище ми свого часу назвали терміном «стилістичне маркування», коли, наприклад, сполука *трудова суперечка*, що є органічною як на розмовному рівні, так і на науковому, викликає у провідних науковців-правників роздратування, і вони залишають у правовому дискурсі російськомовний термін трудовий *спір*. Бачачи незручність цієї проблеми, у цій статті маємо за мету довести загрозу активного використання деяких російськомовних калькованих термінів у сфері права *на рівні державної / національної безпеки*.

Виклад основного матеріалу дослідження. 90-ті роки – початок української державності – засвідчили термінологічну анемію: правові / державні акти безпосередньо перекладалися з російської мови, і терміни переходили до українських документів мінімально змінені. Саме калькування стало головним засобом перекладу, а це призвело до негативних наслідків – гальмування процесів власне українського державотворення, що зумовлено калькуванням російської традиції в будь-якій його сфері – економіці, політиці, культурі, комунікації та ін. Сьогодні ми вже зрозуміли, що це гальмування (упродовж чверті століття) відбувалося не лише стихійно, але й свідомо – багатьма особами, які перебували (перебувають) на важливих державних посадах і мали (мають) для цього відповідні ресурси. Тоді ж це галь-

мування могла відчути лише особа з логічним мисленням і відповідним чуттям української мови.

Така особа в тогочасному Кримінальному кодексі України [2] визначила б терміни, які викликають неоднозначні рефлексії-асоціації у трактуванні: підлог документів (ст. 172): асоціація «підкласти», але аж ніяк не «підробити»; заложники (ст. 123-1): якимось чином «заложені» (від лежати, ложити, *хоча другий дериват уже не продуктивний в українській мові, тобто нелогічний*), а не від «заручитися їх утриманням» (від чого потрібні заручники); потрава посівів (ст. 159): пов'язане з травленням, а не з отруєнням; звірний промисел (ст. 162): рефлексії «звірити», «вірно» тощо, але аж ніяк не «звірі». Серед аналогічних прикладів, які потребують більш чіткого перекладу, можна визначити такі, як зговір (ст. 155-7), порубка лісу (160), дача хабара (170), глум над символікою (179) та багато інших, які мають нелогічні в українській мові компоненти.

Новий Кримінальний кодекс очікувався зі сподіванням на виправлення таких алогічних форм. Зрештою чимало їх було переоформлено, і таким чином з'явилися цілком логічні лексеми *заручники, вимагання, звіриний, заворушення (масові), наруга, давання (хабара), підроблення (документів)* тощо [3]. З'явилося чимало віддієслівних форм іменників на позначення певної дії. Це цілком логічно в разі заміни колишніх форм типу *дача, підробка* (або й *підлог*), *затримка, вимагательство*. Але,

по-перше, усе одно залишилися форми на кшалт *посів* (*маку* – ст. 284), а не логічне *сіяння* (оскільки говориться про процес, а не про місце вирощення). По-друге, віддієслівні іменники – назви дій – не завжди використані вдало. Наприклад, *змовлення* (*про підвищення... цін* – ст. 207) слід було б замінити на *домовленість*, або *домовлення* (відповідно до часового виміру).

Для правового субстилю мови також властиві зайві слова на позначення діяльності (російська традиція «високого стилю» мовлення). Їх слід сміливо уникати: *заняття проституцією* (ст. 149) скорочується просто на *проституція* (наприклад, *примушення до проституції*), *заняття підприємницькою діяльністю* (ст. 188) скорочується до *підприємницької діяльності* тощо. На жаль, багато таких мовних колізій залишаються невирішеними на сьогодні. Як приклад їх аналізу пропонуємо коротку розвідку про термінологічну опозицію «спір – суперечка», оскільки термін-калька *спір* надто частотний функціонально в багатьох галузях права.

Академічний словник фіксує *спір* як «словесне змагання», «обговорення чого-небудь двома або кількома особами», відмежовуючи судову семантичну приналежність як друге значення («взаємні домагання щодо володіння чим-небудь, вирішувані судом») [4, С. 530]. Однак одиниця *суперечка* в тому ж словнику має й ту ж дефініцію: «словесне змагання між...», «публічне обговорення якого-небудь

спірного питання...» з наданням дубльованої форми *спір*, а також синонімів *полеміка*, *дискусія* [5, С. 845]. Варто звернути увагу на ознаку-атрибут «публічне», оскільки вона відразу нівелює будь-які аргументи щодо стильового розмежування термінів *спір* і *суперечка* – вони повною мірою однозначні.

Ми вже аналізували слово *спір* в українській мові, зазначаючи, що такий термін навіть в академістів ніколи не викликав заперечень як належний до наукового / ділового стилю [6, С. 192]), відводячи *суперечці* місце в розмовному стилі. Однак для носія української мови як функціонально першої сполука трудова *суперечка* є органічною як на розмовному рівні, так і на науковому, а *спір* викликає інші аналогії (як і в усій парадигмі «спори, спору, спірний» тощо). Носій гуцульського діалекту, наприклад, взагалі зрозуміє *спір* як «льодохід» або хворобу «дихавицю» (через «спирати дихання»), а *спірний* – як «ситний» [7, С. 99].

При цьому зауважимо, що навіть у радянському академічному перекладному словнику першим відповідником до російського *спір* зазначено саме «суперечку», а вже далі – «спір», «сперечання», «змагання», «дискусія» [8, С. 367]. У більш сучасних словниках уже однозначно відповідниками зазначаються *суперечка*, *сперечання* (лише до спорний – спірний) [9, С. 255]. Англійський відповідник *dispute* перекладається в словнику наукової мови як *диспут*, *полеміка*, *суперечка* [10, С. 86]. Однак у словнику

власне юридичної лексики *dispute* перекладається як насамперед спір, а тоді вже – суперечка, дискусія, полеміка, конфлікт [11, С. 328], доводячи багаторічну традицію вживання юристами саме калькованої моделі сполук на кшталт трудовий спір. Це не дивно, оскільки правова субмова завжди була тісно пов'язана з російською (ті ж такі модельні складні конструкції «... [галузь права]-правовий», що порушують норми як української, так і російської мов, ілюструють суто традицію, а не мовний закон).

Слід обов'язково зазначити, що перекладні словники ХІХ століття калькований відповідник не фіксували: спорь – спірка, суперека, суперечка, а також змагання, перечка [12, С. 72]. І до того ж ідеологічного підґрунтя як у часи самодержавства, так і сталінської «демократії» у цьому не було. Так, словник 1937 року фіксує лише відповідники суперечка та спірка [13, С. 764]. Тобто означене підґрунтя з'явиться вже в повоєнні часи, а особливо – за брежнєвської русифікації.

Звернімо увагу на форму перечка, що фіксується у словнику 1898 року. Вона зазначається як етимон: перека лежить в основі суперечки, маючи семантику «поперек чогось» з похідними безпосередніми поперек, поперечина й опосередкованими перечити, заперечний, сперечатися тощо [14, С. 341] з використанням у багатьох слов'янських мовах. Похідне ж дієслово-етимон перти, що творить аналізований нами правовий термін спір (з чергуванням е//і), має додаткову сему войовничого протистояння з

іншими відповідними похідними формами опір, розпря, опиратися, суперник тощо і значеннями «сваритися», «відбивати», «боротися». Зрештою розмежування цих двох етимонів відбувається між семами «перечити» і «бити» [14, С. 356].

Таким чином, означене стильове розмежування (як ми раніше його характеризували – «зайве») залишалось завжди. У проекті Адміністративного кодексу Української Народної Республіки 1932 року жодного разу не зустрічається «суперечки» чи іншого можливого відповідника, а лише спір та його похідні морфологічні форми [15]. Тобто знов-таки висновкуємо про виключно юридичне функціонування терміна спір. У такому разі, якщо вже суперечка така суперечлива (! – В.Д.) для юристів – укладачів кодексів і підручників, ми пропонуємо вживати варіант конфлікт, що повною мірою відповідає цій семантиці: «зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів, серйозні розбіжності; гостра суперечка» [16, С. 274]. Це підтверджується й дефініцією первинного англійського терміна: *conflict* – «колізія, боротьба думок, конфронтація», що вживається в юридичному контексті «зіткнення інтересів» [11, С. 213].

Це розуміють і деякі передові теоретики, що почали вже вживати означений термін. Наприклад, у назві «Положення про порядок проведення примирних процедур по вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів)» підкреслений нами варіант вжито як синонім із натяком на подальше

приспосовування та застосування. Пізніше й суперечка зустрічається в деяких електронних посібниках, а тому маємо сподівання на здоровий глузд укладачів більш високого рівня правових документів, а також на їхню зацікавленість у розвитку української наукової мови зокрема та національної юридичної науки загалом. До того ж звикання до нової форми відбувається швидко – головне щоб вона впроваджувалася повсюдно й одночасно. І тоді не лише термін трудова суперечка (адміністративна, публічна та ін.) в юридичній метамові стане звичним, а й більш неоднозначні сполуки – наприклад, суперечкові відносини (на заміну спірних).

Як бачимо, до аргументів російськомовних юристів-стилістів додається ще й чинник «так прийнято», іншими словами – звикання до певної мовної форми. Це виявляється не лише на лексичному рівні, а й на морфологічному, зокрема в написанні складних слів. Так, у правовому дискурсі давно функціонують терміни державно-правові, цивільно-правові, міжнародно-правові тощо (кодифіковані в законах, кодексах, назвах навчальних дисциплін і відповідних кафедр). Проте відповідно до Правопису української мови такі форми є неправильними, оскільки в їх основі наявні підрядні словосполучення державне право, цивільне право, міжнародне право тощо [17, С. 41, 42], що, як відомо, потребує написання разом у межах відповідних похідних складних слів. Утім складне слово з цієї ж галузі загальноправові пишеться правильно (від загальне право), аналогічно – приватноправові (приватне право),

у парі з яким існує неправильна форма публічно-правові. До того ж формулювання приватноправові взагалі недоладне, оскільки неправильно перекладає рос. частное (у цьому разі – часткове, окреме). Тому більш логічною формою буде окреме право, а тому окремоправові (або й конкретноправові). До того ж і в російській мові написання з дефісом одиниць моделі «...-правові» не конкретизується. Тобто це написання за традицією (? – подив наш – В.Д.).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, означені вище чинники – російськомовність правників, стильове маркування, звикання до помилкових форм і, зрештою, тиражування таких помилок, а надалі й можлива кодифікація такої форми як унормованої – порушують закони української мови (державної), чим становлять безпосередню небезпеку для української державності. Шлях такої небезпечної кодифікації є таким: учені-юристи активно використовують певну форму в найзрозумілішому власне для них калькованому варіанті, далі практики-юристи чи викладачі-юристи сприймають цю форму без заперечень, причому байдуже – носії вони російської чи української мови як першої, зрештою на повсякденному рівні після численних публічних повторень цієї помилкової форми (на кшталт освітянської «просунутий рівень володіння іноземною мовою») вона стає кодифікованою, оскільки вживається в найвищих актах держави.

З іншого боку, пересічний громадянин, бачачи, що українська мова, зокрема її лексика, дуже близька до його мовлення, пере-

повненого російськими елементами (так званого «суржика»), поступово втрачає відчуття національної ідентичності, чим досягається мета імперських ідеологів щодо «зближення націй» і утворення «радянського народу» та, відповідно, непотрібності української мови як стандарту взагалі.

Саме тому зміна термінів – спір на суперечку, публічно-правовий на прублічноправовий (чи альтернативний публічний правовий), нікчемний договір на недійсну угоду та ін. – має неабияке значення для української державності, оскільки не лише очищує державну мову від зайвих іншомовних нашарувань, колоніальних рудиментів, а й буде ще однією перемогою, поряд із конфесійною, в актуальній на сьогодні гібридній війні.

Відповідно до вищенаведеного дослідження ми сформулювали тезу, що підсумовує аналізовану проблематику: «від спору до суперечки – шлях національної ідентичності». Здавалося б, незначна проблема, проте вона має провідне значення в контексті сучасних подій в Україні. Тому плануємо в подальших дослідженнях проаналізувати частотність уживання калькованих термінів у державних правових документах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юрчук О. Ф. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчої діяльності / Юрчук О. Ф. // Вісник університету внутрішніх справ. – Вип. 7. – Харків, 1999. – С. 159.

2. Кримінальний кодекс України. Від 28.12.1960 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.dtkk.ua/doc/1011.33.0>

3. Проект нового Кримінального кодексу України // Українське право. – 1997. – № 2. – С. 5-122.

4. Словник української мови : [у 11 т.] / ред. кол: Білодід І. К., Бурячок О. О. та ін. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 916 с.

5. Словник української мови : [у 11 т.] / ред. кол: Білодід І. К., Бурячок О. О. та ін. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 8. – 928 с.

6. Російсько-український словник правничої мови / гол. ред. А. Кримський. – К., 1926. – 227 с.

7. Демченко В. М. Органічна та неорганічна українська мова : монографія / Демченко В. М. – Херсон: Мрія, 2003. – 188 с.

8. Русско-украинский словарь / ред. кол.: Багмут И., Белодед И., Головащук С. и др. – К.: Наук. думка, 1969. – Т. 3. – 727 с.

9. Словник ділової людини (російсько-український) / укл. О. Олійник. – К.: «Слов'янський клуб», 1996. – 448 с.

10. Короткий англо-українсько-російський словник наукової лексики / укл. М. І. Балла, В. Я. Карачун та ін. – К.: Грамота, 2001. – 319 с.

11. Англ.-укр. юрид. словник / укл. Карабан В. І. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 1088 с.

12. Словарь російсько-український / упор. М. Уманець і А. Спілка. – Львів: Наук. товариство ім. Шевченка, 1898. – Т. 4. – 240 с.

13. Російсько-український словник / відп. ред. П. Мусяца. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1937. – 889 с.

14. Етимологічний словник української мови : [у 7 т.] / ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. Т.4. – 656 с.

15. Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правничка спадщина України / укл.: Гриценко І.С., Бевзенко В.М. та ін.. – К.: Дакор, 2015. – 402 с.

16. Словник української мови : [у 11 т.] / ред. кол: Білодід І. К., Бурячок О. О. та ін. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 4. – 840 с.

17. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови. – Київ: Наукова думка, 2012. – 288 с.

REFERENCES:

1. Yurchuk, O.F. (1999). Ekspertnyi lingvistychnyi analiz yak element normotvorchoyi diyalnosti [Expert linguistic analysis as an element of rulemaking activity]. *Visnyk universytetu vnutrishnih sprav – Bulletin of the University of Internal Affairs*, 7, 159 [in Ukrainian].

2. Kryminalnyi kodeks Ukrayiny [The Criminal Code of Ukraine]. (n.d.). *debet-credit.ua*. Retrieved from <https://docs.dtkk.ua/doc/1011.33.0> [in Ukrainian].

3. Proekt novogo Kryminalnogo kodeksu Ukrayiny [Draft of the new Criminal code of Ukraine]. *Ukrayinske pravo – Ukrainian law*. (1997, 2) [in Ukrainian].

4. Slovnyk ukrayinskoyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (1978, 9). Kyiv: Scientific Thought [in Ukrainian].

5. Slovnyk ukrayinskoyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (1977, 8). Kyiv: Scientific Thought [in Ukrainian].

6. Rosiysko-ukrayinskyi slovnyk [Russian-Ukrainian dictionary of legal language] (1926). Kyiv [in Ukrainian].

7. Demchenko, V. (2003). *Organichna ta neorganichna ukrayinska mova [Organic and inorganic Ukrainian]*. Kherson: Dream [in Ukrainian].

8. Rusko-ukrainskiy slovar [Russian-Ukrainian Dictionary]. (1969, 3). Kyiv: Nauk. Opinion [in Russian].

9. Slovnyk dilovoyi ludyny (rosiysko-ukrayinskyi) [Dictionary of Business Person (Russian-Ukrainian)]. (1996). Kyiv: Slavic Club [in Ukrainian].

10. Korotkyi angliysko-rosiysko-ukrayinskyi slovnyk naukovoyi leksyky [A short English-Ukrainian-Russian dictionary of scientific vocabulary]. (2001). Kyiv: Certificate [in Ukrainian].

11. Angliysko-ukrayinskyi pravovyi slovnyk [English-Ukrainian lawyer dictionary]. (2004). Vinnytsia: The New Book [in Ukrainian].

12. Slovnyk rosiysko-ukrayinskyi [Dictionary Russian-Ukrainian]. (1898, 4). Lviv: Sciences society them Shevchenko [in Ukrainian].

13. Rosiysko-ukrayinskyi slovnyk [Russian-Ukrainian Dictionary] (1937). Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR [in Ukrainian].

14. Etymologichnyi slovnyk ukrayinskoyi movy [The Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]. (2003, 4). Kyiv: Sciences opinion [in Ukrainian].

15. Administratyvne pravo I proces UNR v ekzyli: nevidoma pravnycha spadshcyna Ukrayiny [Administrative Law and the UPR Process in Exile: Unknown Legal Legacy of Ukraine]. (2015). Kyiv: Dakor [in Ukrainian].

16. Slovnyk ukrayinskoyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (1973), (Vol. 4). Kyiv: Scientific Thought [in Ukrainian].

17. Ukrayinskyi pravopys [*Ukrainian Spelling*]. (2012). Kyiv: Scientific Thought [in Ukrainian].